

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

ОРГАН СЯЮЗА СОВЕЦКІХ ПІСЬМЕННИКАў БЕЛАРУСІ, КІРАУНІЦТВА ПА СПРАВАХ МАСТАЦТВА ПРЫ СОВЕЦЕ МІНІСТРАў БССР, МІНІСТЭРСТВА КІНЕМАТАГРАФІІ БССР І НАМІТЭТА ПА СПРАВАХ КУЛЬТУРНА-АСВЕТНЫХ УСТАНОВ ПРЫ СОВЕЦЕ МІНІСТРАў БССР.

№ 35 (735) | Субота, 20 жніўня 1949 года. | Цана 50 кап.

Першая старонка.

Распаўсюджванне друку — у адгарт увагі! (перадавы аўтыкул).

А. Бялёв — У калгасе «Комінтэрн» (парэс).

Другая старонка.

Я. Яфрэў — Совецкая п'еса — аснова рэпертуара.

Міх. Пенрат — Чыялэр (верш).

А. Есёлю — Ражысьёр-наватар.

Н. Перкін — За правільную адзку творчай спадчыны М. Багдановіча.

Трэцяя старонка.

М. Біліцінаў — Райгіс.

І. Мелец — Партызанскі заслон (урывак з аповесці).

Чвартовая старонка.

М. Карачун — Грочаскі народ пераможцаў.

А. Бачыла — Патрыятычныя вершы.

С. Александровіч — Неаднадушны праграме.

Да гастролу чарнабурых ласіц (замест фелетэма).

Распаўсюджванне друку — у цэнтр увагі

Большэвцкая партыя праяўляе выключна высокую клопату аб павышэнні культурных патрабаванняў нашага народа. Без росту навукі і культуры не мыслімы былі б тая велізарная поспехі, якія мы маем ва ўсіх галінах сацыялістычнага будаўніцтва за тры пасляваеннай сталінскай пяцігодкі.

Асабліва вялікую ролю ў камуністычным выхаванні мас, у прапагандзе большэвцкай ідэалогіі адгартывае кніга. Кніга з'яўляецца духоўнай неабходнасцю кожнага савецкага грамадзяніна, яго неразлучным другам і настаўнікам.

З кожным годам ва ўсіх кутках нашай краіны павялічваецца попыт на савецкую кнігу з боку рабочых, калгаснікаў і інтэлігенцыі. Аднак распаўсюджванне і гандль кнігамі яшчэ адстае ад культурнага росту шырокіх працоўных мас.

Першыя друк неаднаразова выступіла па пытанні палепшання кнігагандлю ў нашай рэспубліцы. Аднак, да гэтага часу ў гэтай вельмі галіне ідэалагічнай работы зроблены толькі назначныя зрухі. Выдавальніцкія арганізацыі «Саюздрук», Белкіжкультпэнсаль, а таксама Белкаапсаюз пакуль што захаду да каронага палепшання прапаганды і рэалізацыі друку не прымаюць. Шлях кнігі ад друкарні да чытача яшчэ парайнаму застаецца празмерна доўгім і складаным. А часасягу з прычыны халатнасці асобных работнікаў кнігагандлю некаторыя кніжкі увогуле не ўдаюцца дайсці да чытача. Іны залежваюць на базары, у магазіны і кіёскі.

Наша газета ўздымала пытанне аб рабоце Вілейскай раённай канторы сувязі, аб павышэнні роля вышковых кіраванняў, аднак начальнік рэспубліканскага аддзела «Саюздрук» тав. Ігнатюк, як аб гэтым сведчыць змест нашых гэтаў нумараў аднак, рагавіла на артыкул «Інштатны энтузіязт і шчытны гультай» толькі тым, што зняў з работы начальніка раённай канторы сувязі т. Пленкага, а на райаганізатар «Саюздрук» т. Субача прапанаваў накіраваць спатанне. Справа не ў тым, будзе ці не будзе па тт. Пленкага і Субача накладена спатанне. Справа ў тым, наколькі будзе палепшана справа з кнігагандлем у раёне і ва ўсёй рэспубліцы, як пасляхова будзе праведзен абмён вопытаў перадавых кнігагоп, якія новыя мерыпрыемствы маркуецца ажыццявіць, каб да распаўсюджвання друку прылягнуць новых энтузіястаў з мясцовага актыва.

Пытанні ідэалагічнай работы, ідэінапалітычнага выхавання мас набылі асабліва важнае значэнне пасля паставоны ЦК ВКП(б) і ЦКЛС А. А. Жданова аб часоцінах «Звязда» і «Ленінград», а таксама пасля сесіі Акадэміі савецкагапартыі навуку імя Леніна. За асноўнае наша навука і літаратура дасягнулі выключных поспехаў. Гэтыя поспехі былі б яшчэ больш дзейснымі і прынеслі б яшчэ больш шчырае рабісць б з абмітам шырокіх працоўных мас. Таму нельга ігноріраваць адставанне сістэмы кнігагандлю і прапаганды кнігі ад росту навукі і літаратуры.

Пісьменнікі неаднаразова звярталіся па работніцкай сувязі, кнігагандлю, распаўсюджвання друку з якіміма дзеісць справу прапаганды і распаўсюджвання нашых кніг, газет і часопісаў і тым самым палепшылі ідэалагічную работу як у вёсцы, так і ў гарадзе. Аднак пільных вынікаў у гэтай галіне мы яшчэ не маем.

Не паддаючы ніякай крытыцы той факт, што ў БССР — рэспубліцы сацыялістычнай пісьменнасці — шматлікія кнігагандлючыя арганізацыі часасягу не могуць рэалізаваць чатырохтысячны тыражы кніг, якія вымагаюцца Дзяржаўным выдавецтвам БССР!

А калі і рэалізуюць, то з вялікімі цяжкасцямі і на працягу 2—3 год. Відаць яны яшчэ не паставілі культуру кнігагандлю па належнаму вышчыню, не выкарыстаўшы ўсіх сваіх магчымасцяў, імкнучыся палепшаць па-старому, па-чарнаму.

На пытанне, чаму залежваюць кнігі, работнікі прылаўка ў большасці адказваюць:

«Не цякавацца, не купляць». А на самай справе гэта не так. Вопыт няштатнага распаўсюджвання друку Вілейскай райканторы сувязі тав. Ігнатюк сведчыць, што нават у самых далёкіх кутках кнігі купляюць з ахвотай, іх чытаюць, імі цікавяцца, заказваюць новую літаратуру. Не было яшчэ, напрыклад, такога выпадку, каб тав. Ігнатюк здаў пераплачанымі ўзятты ім кнігі.

А вось другі факт бестурботнага аднісін кнігагандлючыя арганізацыі да запатрабаванняў чытача. Калгас імя Сталіна Ваўкавыскага раёна, Гродзенскай вобласці, мае ўсе магчымасці значна палепшыць сваю ўзбятку, а калгаснікі — набыць асабістыя ўзбяткі. Але кніжны магазінны знаходзіцца далёка ў раённым цэнтры. Калгаснікі не заўсёды можа знайсці час, каб дабрацца за 20—30 кіламетраў да кніжнага магазіна. А калгаснікі, асабліва моладзь, імкнучыся асабіста м'ячурскай аграбілагічнай навукай. Але кніг па гэтым пытанню, таскама, як і мастацкай літаратуры, дастаць вельмі цяжка. Такіх прыкладаў можна прывесці даволі шмат.

Многа залежыць ад таго, наколькі ўмедапрадзавальніцкі і даводзіцца кніга да пакупніцка, як яна прасоўваецца ў масы.

Кніжны магазінны знаходзіцца пераважна ў гарадах і раённых цэнтрах. А на вясковых гарадках кнігагандлючыя арганізацыі асобныя. У РСФСР, на Украіне і іншых братніх рэспубліках шырока стаяць пытанне аб разгортванні будаўніцтва кніжных магазінаў у калгасе. Гэта вельмі важнае і карыснае мерыпрыемства. Аднак, кнігагандлючыя арганізацыі нашай рэспублікі вельмі вала і пасуўна расчынаюць гэту работу, не прыдаюць ёй належнага значэння. «Саюздрук» і Белкіжкультпэнсаль не выкарыстоўваюць і іншых магчымасцяў.

Пара замест цесных жаморак будавалі прасторныя кіёскі з добрай вітрынай, дзе можна было б выстаўць аэкспліматы ўсіх наўных кніг. Пара камплектаваць аэне штэты з культурных, пісьменных дзюдэй, якія любілі б сваю справу. Пара звярнуць належаючую увагу на штэты і няштатны кнігагоп і стварыць ім належныя ўмовы для работы. Пара, парэшце, заглянуць у калгасы, на прадпрыемствы, пацякавацца пошатам на літаратуру, каб размаркуваць яе аднаведна запатрабаваным пакупніцкай. Неабходна шырока выкарыстаць і магазінны-перасоўкі, асабліва на вёсцы ў часе палых работ. Есць шмат спосабаў дзюдзешыя кнігі да чытача. Неабходна толькі адно ўменне і жаданне прадцаваць.

Апрача «Саюздруку» і Белкіжкультпэнсаль прапанаваў і распаўсюджваннем кнігі павышны больш сур'ёзна заняцца Белкаапсаюз і Акравенкіжгандль. Работнікі сістэмы Белкаапсаюза яшчэ да гэтага часу лічаць кнігу «не ходкім таварам» і аласоця да яе, як да прымусовага асартыментна. А калі яна і гандляецца ў савецкую калепрацыю, то застаецца «на задворках» прылаўка, губляюцца сярод іншых тавараў.

Пара рыз і назаўсёды пакончыць з такімі метадамі работы.

Кніга — скарбніца культуры, важнейшы сродак ідэалагічнага выхавання мас у камуністычным духу, і гандаль кнігамі асабліва паставіць культуру і ўмеда.

Набольш кніг добрых і розных — прамысловым прадпрыемствам!

Набольш кніг добрых і розных — вальгасным вёскам!

Распаўсюджванне кніг — пачасвая і адказная справа!

Гандаль кнігамі — у адгарт увагі гандлёвых арганізацый!

У КАЛГАСЕ „КОМІНТЭРН“

I. СІМФОНІЯ ПРАЦЫ

Услухаўшыся ў рытм працоўнага дня ў калгасе «Комінтэрн», я адчуў радасць за гэты новы, вялікі дзень, напунены гэкім дружым шматгалосем машын, жалатарыяў, піа, танароў... Усё гэта злівалася ў адну зладжаную музыку, у адну сімфонію працы. Узнімаў і радавала гэта сімфонія... І, можа, упершыню пасля вайны я адчуў, што не так ужо добра, як мне заўсёды думалася, ведаю праца работні ў сельскай гаспадарцы; што не з усёй сілай і яркасцю намалявана карціна ў літаратуры гэтай велічнай машынавай працы ў сучаснай перадавай арпелі. Вось паспрабуй тут вылучыць хоць адзін голас якой-небудзь работы? І ніякіх нічымнамі на гэтым фоне паказаліся ранейшыя працэсы работы. Будаўніцтва даўнейшае мне намалявалася ў такой карціне: сядзіць сусед Сёмка Ахрамавіч на зрубе і кляе тапорыкам у пасінале бервяно, пас выбірае. Гэта ўжо апошняе выноў ён кладзе. Кроквы будзе ставіць. Пасінеў гэты зруб, пачарнеў, як і сам гаспадар зруб. На выночку ў гоў кляў Сёмка Ахрамавіч на гэты зруб новай хаты. А якая ява новая, калі пад дэджамі замшэлі і параслі грыбамі, на шчыліны пабіла, пакалола сонца барвенні. Добрыя хаванкі для прусоўка. Але нічога: дзюб, дзюб, — веслей кляе Сёмка. Пад саламянымі стрэхі ўжо можна хавані зруб.

— Будуешца Сёмка, — гавораць судзі. Той-сёй таскама склюдуе сасонку, каб пакласці яе ў прагніны зруб. Да чаго-ж усё перамінілася, пераіначылася! Магутным калгасом праехаў калгасны лад гарбаты, гаралашны лёс староў вёскі. Шчаснем і радасцю засеваў новы лад калгасную працую!

— Будуешца вёска, — паказаў Ілья Васільевіч, старшыня калгаса, на жоўты зруб і павярнуў да будаўніцка. Глядзюшы здалёк, заліты сонцам — стрыманым зруб падобен быў на велізарны залаты торп добра вышпалены шымакі.

— Будуешца. Патраба ў будынках, — гаварыў старшыня. — Ураджай павышоны і свірны трэба ў неба вышэй падымань. На 300 тон пасухаітка гэта размерана...

Адразу было не ўлавіць чый верх тут, чыя тут выдучая роля: татары вызывалі па сасновых, гувакі барвенных штысёў свай, кароткае, адрыўстае, бявое; прадзюжная піла, асыпачыя жоўтае пёлава мяцельнай пільчыкаў, вяла сваю лінію па чорным адбітку шпур. Піла кілава свай голас у разраду: жых-жых. Глухаваты густы голас прадзюжнай дапаўнялі павучыя і тонкія галасы неплодных піл; футанкі і галдзікі, выганджоны жаўтаваты, як палі; прыжкі салдацкія, стружкі, плаўныя, адціфаваным голасам як-бы зладжалі, эмалчалі сухаваты, шуршаваты, голас мулярскай кельмы, якая шчыра глядзіла падмуржоў свірна... І ўсе гэтыя струменты дапаўнялі адзін другога, уліваліся сваімі галасамі ў адзін радасны звод, у адзіную радасную музыку працы... А стваральнікам гэтай музыкі была будаўніцкая брыгада, пад камандай галоўнага майстра Лебедзева Пётруса.

— Лебедзі! Дзе Лебедзі?

— Што, Ілья Васільевіч? — выслачыў са свірна брыгадзір.

— Уладзеся ў вызначаныя дні?

— Вызначаны то іх мала дзён, але пацінем. Выскачым!

«Скажыць-то ты мастак, — падумай я, — але дзе твой мох? Не відаць яго разасланата каля будыныня, не сохне ён шумшты, не правертываецца... Ды-яш, абы выскачыць...» І ўжо рашуча запятаўся ў брыгадзіра Лебедзева:

— Мох багажом ідзе з тундры для вашага свірпа?

Брыгадзір улавіў увесь сэнс гэтага заважывстага пытання і адказаў дастойна:

— Можнае забраць той мох на афутроўку саўх дзварэй. Ён нам не патрэбн.

— Як гэта не патрэбн? Гэта-ж не хрывотня, а свірп?

— Вось іменна, — сказаў Лебедзю. — Дрывотню можна і на моху будаваць, а свірп ішчынь — злечытася. Мох прыгадубіць і кляшча, і доўганоскі, і ўсялякага шкодніка, а зарышата чыстата патрэбна...

Толькі цяпер, прыгледзеўшыся добра да работы будаўніцкай, я зразумеў неадрачнасць сваіх пытанняў. На якое-ж ліха той мох, калі яго класці на ма куды. Вырвецкі так адскладзаны, адгалаваны, так уліта бервяно да бервяна, што цяжка заўважыць, дзе канцацця адна сасонка, дзе — другаяцця другая. Нібы ўся спяна з адной велічнай сасны-плахі. Так-жа адзіліся ў адну суслаўную цялэўку дошкі на паддзе. Ступі, —

Антон БЯЛЁВІЧ

звон коціца, вылітае па спецыяльных конаках-сумшылінаках у неба. — Золата ў гэтым засеці сыпаць, не го, што збожжа, — заўважыў брыгадзір Лебедзю. — А мы золата і будзем сыпаць, — сказаў Ілья Васільевіч. — Дабудуеў і лутчэй — свірны ўсе засынем збожжам. Мы ішлі на малацьбу, і, бадай, пад усмі баявым рытмам працы ў гэты лонны дзень выдучую ролю браў рытм малацьбы. На самай высокай поце спэвалі малатарні, выслаўляючы дарагія рукі, якія аралі і севалі, жалі і вызалі, звелі і зклалі ў тарпы і, нарэшце, падалоў і запы, насыпаюць у махі і ссыпаюць у засеці золата-хлеб!

Тры малатарні на трох таках працавалі ў той дзень адначасова. Прыводзіла ў рух іх электрычнасць. Усе тры такі — побач, на адной дзесяціне. Можадэ ўявіць усю грандыёзнасць малацьбы, усю велічнасць і ўзнісласць той малацьбіцкай пераліўнай песні!

Тарпы пахучай саломы ўзімаліся вышай гумён. На цёплым, густым воблаку пылу вышпалі пасустрач, азежны мяккай, з палкаў ў руках, чалазек.

— На пасту, Флор Нікалаевіч?

— На пасту, Ілья Васільевіч. А як жа. Аднаму пакажы з якой спіртэй саляму браць, другому — з якой стога кашпашыну... Ці мала ўсяго... Вартуе.

— Валакуні? — спытаўся я.

Флор Нікалаевіч зірнуў на мяне хітравата.

— Ого, яшчэ як валакуні? Многа іх надэтычкаў на гатэвелькае. Палкаю гэта адгарту. Да дабу з імі пельга...

— А што з імі дабраваць?! — павытаўся мой голас. — Судзіць іх!

— Дык, кажучы, яшчэ вераб'іпага судзіць не выбраў, — хітравата ўсміхаліся вочы вартушкіна. — Вядома, вераб'і пахлюеца, надзёмца, як той кашуку і... фю-цш! Будзь здароў, Флор, даганай з палкаю. Ого, зладзюгі! Ніякай далікатнасці чалавечай.

II. КОЖНЫ КОЛАС

ДАУ ЖМЁНУ ЗЕРНАТ

— Максім, Максім Фёдаравіч! — клікаў Ілья Васільевіч. — Кузьмянкава там адпінхіце ад зернт. Выбрываць будзе...

Мамацьбы таскама: Не спынаючыся, скарывалі ад малатары: адшоў нікарэсы, каравасты калгаснікі. Не спынаючыся працягнуў сваю шчырую, шырокую руку:

— Кузьмянкаў, — сказаў ён ціха, не звязваючы пачуць яго прывітча ў гэты гуле-роўкае, ці не пачуць. Увесь ён быў густа азежны лёгкім пылам, праз які сціскаліся раўнамы шыры вочы, ды баявы ўнагароды. Пачаў з імі на гураўкі Кузьмянкава — ордэн Працоўнага Чырвонага Сплага. За што атрымаў Кузьмянкаў гэты ордэн, у мяне ўжо было запісана: гвардыі ратавы, разведчыкі і партызан Максім Фёдаравіч Кузьмянкаў, які разам з вёскам Савецкай Арміі; пракалоў шлях для штурма Кенігсберга, зраўў пасля вайны вялікі працоўны подзвіг. Ужо зьяно атрыманнем 120-пудовага ўраджая з кожна гектара ў мнушым годзе разведзала сілы і магчымасці калгасы ў пасляваенным уздыме ўраджайнасці, а 8-гектарны ўчастак Кузьмянкава, як чыпер гаворачы ў калгасе, «зьяўўся палцармам для пашырэння агрундага наступлення за ўраджай».

Максім Фёдаравіч, праслаўлены майстра высокіх сталінскіх ураджаяў, даў слова Сталіну вырасіць багаты ўраджай і слова сваё стрымай.

Аб гэтым ён нікому не гаварыў, але было відаць, як гэтым ён жыве, як гэта ўсё харошае і пачаснае свеціцца ў ягоным іскрыстым позірку, у ягоным загараўным ўскылаваным абліччы, у кожнай рысе ягонага твару.

— Пагаворым, Максім Фёдаравіч...

І не раз, і не два ўжо, мусіць, заларыла яго прыведзены пагаворыць, бо адразу яму сталі лезьмі і тэма і змест гаворкі.

— Пагаворыта больш ужо, чым зроблепа, — усмінуўся Кузьмянкаў. — Не трыбун я, не ўмею ўсё сказаць... Ды работа, вёска, не чакае, — паказаў ён на горку збожжа. — Я лепш сам складу ўсё... Вечарам усё ўспомню.

Кузьмянкаў і тут аказаўся дакладным.

Апоўначы прышоў ён у кантору:

— Я-ж казаў — Кузьмянкаў трэці аловек дасцінэвае, — жартваў Ілья Васільевіч. — Скажы, Пакажы... Фактам б'еш? — прабаўў вачыма кісці Ілья Васільевіч. — Правільна — за рогі быкі бары.

— А як яшчэ? Усё як было, — гаварыў Кузьмянкаў, — прамай паводка... фю-

цікляшны, можа, якой, такі-б раск-ю і сумным быў, і незразумелым, а гаспадару ўсё гэта цікава... Усё тут з практыкай, усё як было ў маім зьявле...

Залатыя словы сказаў ты, Максім Фёдаравіч. Не для фінікляшок-жа ўсё гэта, а гаспадарам і зраўмела будзе і цікавы твой праўдывы расказ.

— Ступаючы ў нагу з усім савецкім народам у вялікім паходзе за пайгодку ў чатыры гады, зьяно маё дало слова роднаму Сталіну вырасіць рэкорды ўраджай.

Есць у нас Прыдніпроўскія курганы. Да вайны там севалі жыта. Напхнем, бывала, сноп — ша вецер пускаў, лёгкі гэтак... Рукі махнулі ў вайну да тых курганы, зараслі: яны вербалозам ды баяніком, задзівелалі. Каровы капылілі тую зямлю, авечкі там пасвіліся... Узаралі мы і тую залеж. Дубін звязіў пясек, узбагаціў яго азотам.

— Пяску на тых курганах паглытаецца Кузьмянкаў, а не хлеба, — пасміхаўся сёй-той у калгасе. — Фігу пакажа той дзірван, а не колас.

— На добрай зямлі і ты можаш вырасіць, — адказаў я такім, — а я на кепскай хату вырасіць добры ўраджай. Нама ляскай зямлі, — кепскай гаспадары есць. Я гэта дакажу на працы!

І пачаў мы даказваць. З палыкавціцкіх жалот — торф, з горада-Фёкалі на ўчастак. Зааралі і збаранавалі ўчастак 1 ліпеня. 17 ліпеня апоў забаранавалі і дыскавалі радковым сямкам: пасевалі жыта. Калгасніца зьяна Уліта Дрочова ўліла перад сябай для пробы 100 зерняў і пракарала іх. Усе зерняты ўзышлі. Добрае насенне. Смела севалі. Дружныя, роўны, ўсходы хлынулі ад аздобнай зямлі. Раскысцелася, набаралася руць да замаразкаў «Усё, Чыйы жніва. Дасць бог — умяло будзе»...

Так было даўней. Чыпер-жа ўсе нашы думкі, усё клопаты былі аб ураджай. У вольны час вучыліся. З вока не спускалі маладых усходоў.

Зма, Заснежыла, зямля...

— Гайда, зьяно, на ўчастак!

Галдзі, палгамі, дапчачымі шчытамі: снегзатрыманне робім на ўзгорках. Многа ім трэба вільгані. Піць прапосіцца ў спякоўку... Аліга. Снег растаў днём пад сонейкам. Увечы — мароз. Дзюдзая скарывка скавала пасевы.

— Гайда, зьяно, на ўчастак! Пад ільдом залыхавіцца маладыя руці... Шчыпалем лезюную корку, крышым, адводзім непатрэбную ваду з участка. Вясна. Некажасіць — хлынулі талыя воды з прыгоркаў у лінію. Раўнаваюцца воды, зліваюць нашу працу.

— Гайда, зьяно, на ўчастак! Прысмакчваюць воды да зямлі пасевы. Вымагне жыта...

На капеня етаю са зьяном у вадзе — калыву капаем, ход дасем вадзе з участка. Рагоры і разоры працясцілі. Прэч, перашкоды!

Прасох наш участак. Прабаранавалі: мы жалевымі баромі: ў два сядзі жыта. Павесіла яно. Вальгэй стала дыхаць яму.

У красавіку далі жыту падзормку па 3 пентеры драўлянага попелу на гектар. Расце, палымаецца наша жыта, а мы яму яшчэ па 50 кілаграмаў аміаку на гектар. Шуганула жыта ў неба. Прапалогі: мы жыта, рамнокі выгандзілі. Балыва ў калыва сталі каласы.

— Празрыгітасць коласы можа быць, — кажа Антонаў. — Правесці нам трэба апыленне, Фёдаравіч...

— Гайда, зьяно, на ўчастак! Правесці штыцнае апыленне. Размеркаваць між каласамі пылуны! Не даць у крыўду ніводнага коласа!

Не ад ветру, — ад капенятаў нашых, ад подыхаў лясавых зашумела жыта, загалдалася, нахілілася коласам да коласа: «Бары, браток, колас, пылуны маю, калі трэба. У мяне яе на трох!».

Тры разы штыцна апылялі жыта. Пятнаццаты сотак пакінулі: не апыліўшы. На 50 процантаў ніжэйшы ўраджай быў на тых сотках.

Дасягнае жыта. Колас аб колас зрпіль зярняткам. Вышпая я адзі колас на далоні, — жменя зярнят! Вышпая другі колас, — жменя зярнят! Хто гэта сказаў, што зямля гэтая фігу пакажа, а не колас? Галдзі, кішона зярнят з двух каласоў!

— Гайда, зьяно, на ўчастак! Жыта прасіць зярна.

Жнём насцелее жыта. За пачь дзён яго далаць, каласы па помі падаралі: пачалі малацьбу. На 180 пудоў намалялі: з кожна гектара. Стрымаў слова, дзюдзена р'яднаму Сталіну!

— Пахвалюна яшчэ і тое, — заўважыў старшыня, — што Максім Фёдаравіч пачасіў свой вопыт работы ў другіх вёсках: калгаса. Тут роля Кузьмянкава немаленькая. Гэта факт.

Калгас «Комінтэрн», Магілёўскі рай.

НА СУ

„РАЙНІС“

(Новы мастацкі фільм Рэжыска кіностудыі)

Імя Яна Райніса вядома нам як імя паэта з палымым сэрцам рэвалюцыянера, шэсцінага барацьбы, друга і прыхільніка рускай культуры, пудоўнага песняра гора і радасці латышкага народа.

Гнеўныя паэтычныя слова Райніса будзіла рабочы клас Латвіі на барацьбу з эксплуатацямі, кілкага ірваць ланцугі траінага прыгнёту — царскіх сапраўдзі, нямецкіх баронаў-рабаўласнікаў і ўласнай латышкай буржуазіі. Паэт усёй сілай свайго паэтычнага талента, вострым словам рэвалюцыйнага публіцыста абрушваўся на існуючы буржуазны лад, глыбока пакутвалі, бачачы галечу і беспрэста працуючага народа, рабочага класа і батракоў шматлікіх баронскіх маістак.

Ірычны пейзаж, скупыя стрыманасці фарбаў, дакладнасць уступу фільма адразу падаюць твару латышаў, дапамагаюць глядачу ўважліва ў атмасферу эпохі.

... Да шырокіх прасторах роднай зямлі, з кіжком у руках і торуай за плячамі ідзе чалавек. Іста малады журналіст Ян Плекшан. Народка зямлі, палатка і лямпа і крывы працоўнага людю. Батракі працуюць ад сонца да сонца на прагных паноў. Але воля нешта асабліва ўрадава чалавек. Ён спытаўся. Глыбокі боль і смутак на твары. Ян Плекшан бачыць, як па полю вазе фурманку з камешнем запрэжаны ў агалі батрак. Настромкі рэжучы яго цела, пот цячэ цурком з яго змуцанага твару. Адны конь яго ўчора здох, а заўтра прыязе кабарон і трэба хутчэй адрамантаваць дарогу. Ян Плекшан прапануе яму свае апошнія грошы на каня, але батрак не прымае грошы.

— Не, не вазьму я твае грошы. Не адані я такі, а ўсім коней не купіш.

— Як цябе зваць? — пытаецца журналіст у сялянца.

— Райніс, — адказвае батрак.

І гэтак прозвішча навеяў запамінацца Яну. Ужо будучы ў Рызе, працуючы рэдактарам прагрэсываючай газеты, ён іша баявы, шэўныя адрыўкі, поўныя пратэсту супраць прыгнёту і беспраўя. Гэтыя адрыўкі ён падпісвае імем Райніса, які стаў для яго ўвасабленнем самай суровай несправядлівасці ў дачыненні працоўнага чалавек. І гэтыя адрыўкі Райніса, які першы поўнаць сэрцы батракоў надзеяй на светлае заўтра, на канчатковую перамогу над сілай рабаўніц.

Ян Плекшан нарадзіўся ў 1865, а памёр у 1929 годзе. На экране паказанася самы баявы, лямны, актыўны адрэцка агональ біяграфіі, — перыяд рэвалюцыі 1905 года. Так не звычайна, так заставацца не можа... Усё перамяніла ў свеце да самых карэньняў! — ісаць паэт у тым годзе. У гэты рэвалюцыйнага ўздыму рабочы клас Рыгі і ўсёй Латвіі, на прыкладу рускага пралетарыята, выходзіў на вуліцы гарадоў з мэтай, жадаючы і верай «усё змяніць да самых карэньняў».

Райніс — баец і паэт — у першых рэдах рабочых даманастрацыяў. Ён бачыў яго на мітынгах, рабочых сходках, усюды, дзе б'е вяршніц бурная ішчытыва і думка.

Удзяржатар Рыгі, барон Мейндорф спрабуе перацягнуць, забавіць Райніса да сабе, прапануе стаць яму «прыдворным паэтам». Але паэт-трыбун непахісны. З абуреннем паказвае ён кабінет барона Мейндорфа.

— Адзі такі паэт больш небяспечны, чым сотня агітатараў! — гаворыць аб ім губярнік.

... 1899 год. Магутная даманастрацыя на вуліцах Рыгі. Наперадзе Ян Райніс. Да манастрацыя разганяюць саадаты, а яе арганізатары, у тым ліку і Райніс, — за кратамі.

Райніс на судзе. Замест апошняга слова ён чытае гнеўны верш «Дзень страшнага суда».

... Фільм пераносіць нас у далёкую Віцкую губерню, дзе ў сямлі жыць і Яна паэт. Ён ісе аб мужнасці, барацьбе, свабодзе. Максім Горкі называе яго «магутным паэтам» і саратнікам.

1905 год. Райніс зноў на радзіме, у роднай Латвіі. Народ урочыцца сустракае свайго любімага песняра. Народ спявае яго песні ў часе паўстання і з яшчэ бодзёнай энергіяй, запалам уключаюцца Райніс у рэвалюцыйную дзейнасць. Прамовы на мітынгах, рэдагаванне газеты «Цына» («Барацьба»), новыя кнігі вершаў «Новы сіла», «Лясевы навалыніцы», — шырокае поле дзейнасці паэта. На адным сялянскім мітыngu, Райніс акрэслена вышэйшым — за што змагаецца рабочы клас Латвіі.

— Мы — латышы, — гаворыць ён, — патрабуем свабоды, якая не азначае адрыву ад Расіі. Мы змагаемся за свабоднае нацыянальнае развіццё на аснове нашай латышкай мовы і нашай самабытнасці. Мы змагаемся за свабодную Латвію ў свабоднай Расіі!

У агні і крыві патапіла царскае самадзяржаўе паўстанне Рэжыскага пралетарыята. Партыя загадае Райнісу эміграваць у Швейцарыю.

Пасядаючы сваю Радзіму і развітаючыся на беразе мора з блізкімі, паэт гаворыць: «Ляняюся змагацца за свабоднае рабочага класа, за шчасце чалавечтва — пакуль буду дыхаць!»

У 1940 годзе Урад Савецкай Латвіі намярота прывёз Яну Райнісу вэтане народнага паэта.

Сцяжарны гэтага хвалюючага фільма напісан латышскім драматургам Ф. Ракельнісам і сцэнарыстам В. Бронсам. Аўтары з паўночным мэры, любючыя нарысавалі нам вобраз паэта-трыбуна.

Пастапоўшчы фільма Юлій Райман паказвае сабе сапраўдным майстрам, глыбока ведаючым душу чалавек.

Аўтарскі каляктыў у цэлым справіўся з выкананымі ролямі. Асабліва моцнае ўражэнне пакідае хвалюючае, шчырае, праўдзёнае выкананне аргыстам Янам Іранціш ролі Райніса. Гэты вобраз поўны духоўнага характава, высокай маральнай сілы, прасякнута тонкай паэтычнасцю. Аргыст стварыў метанакіраваны, духоўна чысты вобраз паэта-змагара.

Добра справілася са сваёй цяжкай і складанай роляй аргыстка М. Клеінеца (паэтка Аспазія). Створаны ён вобраз падруці паэта захавалі свайі глыбіней і паўчужэбнасцю.

Аргысты А. Філіпсон (Петэрыс), Т. Паўрнечас (Прыедэ), Катланс (Валашоў), А. Дымітэ (Валыншыш), М. Вердынь (Нікапораў) — гэта высокамастацкі ансамбль, які спрыяе поспеху фільма.

Апяратарская работа А. Шагенкова і Чэн-Ю-Лана стаіць на высокім мастацкім узроўні. Гэта мастацкі, які поўна адчуваюць прыроду і ўмеюць давесці да глядача паучыі героі.

Маладая латышка кінематаграфія фільмам «Райніс» уяўляе выхадзіц на шыроку дарогу савецкага мастацтва.

Фільм «Райніс» — баспрэчана ўдата нашай братняй кінематаграфіі і сведчанне росту яе сталасці.

М. БЛІСЦІНАУ.

Іван МЕЛЕЖ

Партызанскі заслон

Пісьменнік Іван Мележ закончыў першую кнігу рамана „Мінскі напярмак“ аб барацьбе беларускага народа з нямецка-фашысцкімі захопнікамі ў часе Вялікай Айчыннай вайны. Ніжэй мы друкуем урывак з першай кнігі нозага рамана Івана Мележа.

чыла Ніна, Шабуня, не адрываючы поірку, гаварыў:

— Нічынар, як ты думаеш, Ярмак, пэўна, цпер далей? Зік з-пад самага носа... Нам і паятка сараз будзе адганяць яго. Як толькі пачне цягнуць, іха знімаць... Я буду весці — а тут дарогу добра ведаю, кожную сцежку... — Ён запыніўся і раптам выдался. — Пайшлі... От, савата!

Туравец, які сачыў з агона за полем, убачыў наводкае постаці. Яны былі дельны прыметны на цёмнай зубчатай спеццы ельніку.

Немцы ішлі павольна, нястрымным ланцугом, то спісваючыся ў кучкі, то разыходзіліся. Каб не гэты рух, адсюль здавалася б, што яны стаілі на месцы.

На полі былі відны трупы ў сінезелянай вопратцы, едныя непрыбраныя рэчывы, а немцы зноў ішлі. Паазрачы на далёкіх постаці, Туравец адчуў, як сэрца напэўна напружанае доўгае чаканне.

— Упарты!.. чортавае пламя! — выдался Шабуня.

Гэта было — трэці раз. Трэцяя атака...

У чаканні атакі Туравец ледзь заўважыў вылігала рудага мурашу, што сплскова і дэлавала поўз з наклажам на пасечаныя лямцы між рыдках кустоўка травы ўскрай агона. «Бач ты! — адзвінуўся і чамусьці ўзрадаваўся камісар. — Тут, здаецца, канец свету, а ён і не пшанае: маўляў, жыўу сабе, заняты сваім клопатам, які мае важнасць за ўсё, пра інашае ж няма калі думаць».

Раптам з ельніку, адкуль выбеглі немцы, вышрынула прыземляста, надобная на чарапаху, машына і, пакаліхаваная з боку на бок, пачынала наўздагон пехацінцам. Саватам за ёй пакалілася другая.

«Танкі! — крывіў нехта.

Шабуня на адзі мід кінюў на камісара быстры адкрыты поірк. Ён іды шукаў падтрымкі ў камісара. У наступную хвіліну Шабуня ўжо камандаваў: — Бранейшчыкі! — па талках!.. Падрыхтаваць гранаты!».

На адной машыне бліспу агеньчык, і адначасова нізка над агоном, са саватам ірвучы паветра, шугануў снарад.

Туравец, схаліўшы дзве гранаты, што ляжалі ў ямы ў сьпіне агона, кнүў на хаду Шабуні: «Я ў першы ўвод!».

Ён, нагнаючыся, хутка пабег па ходзе залучыня. Над галавой шугануў яшчэ некалькі снарадаў, але камісар нічога не чуў. Толькі, калі ўскочыў у агон першага ўвода, заўважыў, як поруч шчоўкнуў стрэл бранейшчыкі, які адзавуў нейкім квоўлам, шікманам. Камандыра каропенкі бранейшчык хутка зарадзіў ружжо зноў і нібы прырос да яго, не зводзічы вачэй са сваёй мэлі, не заўважаючы нічога інаша.

Выстаўка мастацкай літаратуры

У Мінскай урадавай абліятэцы імя М. Горькага адрылася выстаўка, прысвечаная трыгоддзю за дзень апулскавання пачастанова ЦК ВКП(б) і даклад таварыша Ідэянава.

На выстаўцы прадстаўлены творы, удастоены Стаўскай прэміі ў 1947 — 1948 гадах: В. Ажаева — «Далёка ад Маск-

вы», В. Папова — «Стая і шака», Е. Мальцова — «Ад усёго сэрца», В. Іацка — «Вура», К. Федзіна — «Першы радасці» і «Зачытае лета», А. Пярвенцава — «Чэць змоладу», А. Ільбасца — «Львіццё ў цягдалі», Ігуба Коласа — «Рыбакова хата», А. Куляшоў — «Апоўністы», М. Танка —

«Каб ведаць», М. Бубенана — «Белая бяроза», С. Бабоўскага — «Квадар Залатой Зямлі», В. Келінак — «А савата» і іншыя.

Выстаўка дапамагае чытачам абліятэкі шырока азнаёміцца з дасягненнямі савецкай мастацкай літаратуры.

спіца над аб'ектыўнасцю ў паказе жыццёвых з'яў, тав. Майхрочэц фармуліруе гэта абстрактным словаўмученнем — «арэзуюць іх прыроду скрозь прызму ўжо больш выразна аформленага прагрэсываючага светлагляду».

2) Агульная характарыстыка паэта дасца ў словах: «Церад намі велічны вобраз паэта-мысліцеля, рэаліста, у аснове эстэтычнай тэорыі якога ляжаць навуковыя, агульначалавечыя прынышчы, заснаваныя на матэрыялістычным светлаглядзе і ўлагачна-шматваковым вопытам паэтычнай культуры».

3) Паэт «надаваў вялікае значэнне ідэянаму зместу твораў мастацтва, навукова паставіў і а пазітыўных пазіцый вырашыў праблему яго метадалогіі, сацыяльнай функцыі».

Провільна вызначычы моцныя бакі ў эстэтычных поглядах Багдановіча — гэта імяны, у якіх паэт ішоў уразрэ з сімвалізмам, С. Майхрочэц адначасова некратычна падышоў да анікні ролі некратычных ідэянаў пачатку гэтага пэрыяду. Так, ён схлыва прадстаўнікоў гэтага плыні. Так, ён схлыва пададзіць пункт гледжання, што «дзівоўныя новаўвядзенні і фармальныя пачаткі» П. Варэна могуць узяць самі па сабе пэўную мастацкую каштоўнасць, і гэты, містыкі і ідэянавы супостатнік. Гэтым самым пачатковае тав. Майхрочэц, якім падсперагала М. Багдановіч на шляху ўспрымавання «вярленнаўскай музычнасці верша».

Як бачым, і ў агульнай тэндэнцыі, і ў трактоўцы пачатковых момантаў творчай біяграфіі паэта выдзіліцца досыць выразная лінія літаратурна-крытычнага аргыста С. Майхрочэца — імгненна зусім аблітчы слабае і неарганічнае, рашуча закрасіць супрачэўнае ў паэтычнай спадчыне Багдановіча. Аб гэтым, наадварот, трэба гаварыць, але не деля таго, каб развешчаць творчасць аднаго з буйней-

шых прадстаўнікоў беларускай рэвалюцыйнай літаратуры. Гэтарыяна праўда, вымыслены карэньні ролых аэлементаў і матываў, іх глыбокі марксоцкі аналіз навалны дапамагчы ўсёахава аіраць і зраэзуюць сутнасць паэтычнай спадчыны М. Багдановіча.

Адны, некаторыя аўтары спецыяльна з пачатковымі намерамі вышукваюць кожны промак, памылку ў творчасці пісьменніка для сваёй калекцыі «кампараточных матэрыялаў», каб у аручны момант поўсціць усё гэта ў ход з мэтай ахаць, знякласці дарэглае народу імя. Гэтакіх сродкам карыстаўся, як вядома, алтытратыгэ-кама-паітны.

У сваім дакладзе па XIX з'езде КП(б) тав. Гусараў, выкрываючы агідныя мэгады дыверсійнай дзейнасці камашаліаў, сшындэўся на некаторых прыкладах ахайвання імі дасягненняў культуры беларускага народа. Тав. Гусараў адзначаў, што В. Гальперын «паказваў аднаго з буйнейшых беларускіх паэтаў-дамакратуў М. Багдановіча мстыкам і дэкадэнтам».

У аргыкуле В. Гальперына «Аб перажытках буржуазнага нацыяналізма ў беларускім літаратурнаўвядзеньні» роіцца грубы выпад супраць выдатнага паэта-дамакрату Багдановіча, які ачыняецца тут як «прававорны сімваліст».

Услед за Бандэ і Кучарам, які ў свой час абвясцілі творчасць Багдановіча наскрозь буржуазнай, рэакцыйнай («Максім Багдановіч першы ў беларускай літаратуры выразны прадстаўнік «мастатва для мастатва», — ісацілі яны ў 1931 годзе. «... У першы «Суджыі талыхы» слявак Багдановіч называе буржуазна-эстэтычна адчуваніямі», Гальперын знарок сляма, фальсіфікуе вобраз паэта, спусташае асоўны змест яго творчасці, сапраўдныя яе сэнс і значэнне ў гісторыі беларускай літаратуры.

В. Гальперын свядома зважэ дзіялэзон творчасці Багдановіча ўжо тым, што абма-

жувае літаратурнае асроддзе, у якім паэт фармуваўся, выкало на імянамі В. Врусава і А. Яўка. Далёкана вядома, што паэт вучыўся на традыцыйна Пушкіна, Аермантава, Шаўчэнкі і іншых выдатных прадстаўнікоў славянскіх літаратураў, а з сучасным яму пісьменнікам выкалоную ролю адрагав у яго ідэяна-творчым фарміраванні А. М. Горька, а таксама старышні яго напелчкі на беларускай літаратуры — Іяка Кунала і Ігуба Коласа.

Аб пісьменніках такога тыпу, як І. Андрэў, Багдановіч гаварыў вельмі рэзка, асуджаючы іх за пэсэлізм і мстыцтвам, наогула наўстанючы супраць «плывы, што працягвала ідэю савяяннасці ідэі асабэтай аўтаномнасці».

Катгарыяна сцэнарыста, што большасць вершаў Багдановіча створана «пад уплывам тэорыі і прыткык «сімвалізма» значыць не ведаць аю свядома ўтойваць істотныя разыходжэнні паэта з эстэтыкай сымвалізма.

Ні ў якім разе нельга агадзіцца з падкльпішым тэзісам Гальперына, нібыта Багдановіч уключав у сферу ўплыву Заходняй Еўропы. У некаторых агладах гістарычнага мнучага Беларусі Багдановіч сапраўды выніла некратычна адносіны да распаўсюджанай у асродкі «нашай нывы» нацыяналістычнай канцэпцыі аб «завязаным веку». Але ў межах сучаснай яму гістарычнай эпохі: Багдановіч ніколі і шідэ не адрывае лёс беларускага народа ад грамадскага і культурнага жыцця вялікага рускага народа, з'яўляючыся заўсёды гарачым прыхільнікам брацкага супрацоўніцтва працоўных і пелінай вучобы ў выдатных прадстаўнікоў рускай перадавой навуцы і культуры.

Гальперын, беручыся адчытваць бедаручы літаратурнаўвядзеньні за прамарную ідэалогію творчай спадчыны Багдановіча, сам уяў у аюноўню крайнасць, стаўшы на шлях развешчвання, грубага ахайвання паэтычнага багацця выдатнага

дзеяча беларускай літаратуры.

Асоўныя палачыны ацэнкі літаратурнай спадчыны Багдановіча можна, на наш погляд, сцёса сфармуліраваць наступным чынам:

М. Багдановіч быў, несумненна, паслядоўным прыхільцам шырокіх прадоўных мас, прыхільнікам рэвалюцыйна-дамакратычнага і нацыянальна-вызваленчага руху беларускага народа.

Прышоўшы ў літаратуру ў час, калі «спаражэнне рэвалюцыі 1905 года парадзіла распаў і разлажэнне ў асродкі спадарожнікаў рэвалюцыі» (Історыя ВКП(б), Кароткі курс, старыка 96), — Багдановіч разам з асродкам літаратурнай іштэтыцы, да якога ён належаў, апынуўся пад некаторым уплывам эстэтыкі сымвалістаў.

Чым глыбей бачы карэньні пісьменніка ў народзе, тым лгчэй ён перамагав чужыя фільмы, несумяшчальныя з ідэянаў паіраванасцю. Поўная адарванасць ад пераэраднага жыцця і барацьбы працоўных мас з'яўлялася значнай перашкодай на шляху фарміравання светлагляду Багдановіча ў духу рэвалюцыйнай свядомасці. Але пад уплывам перадавой грамадскай думкі свайго часу, г. зн. пралетарскай ідэалогіі, класавая самасвядомасць паэта выдзіла ўмацоўвалася, палжаючыся да разумення задачы рэвалюцыйнага пераўтварэння грамадскага ладу.

У творчасці Багдановіча значнае месца займаюць «Горжукія мстыкы» (уласная тэрміналогія М. Багдановіча). Пад гэтыя трэба разумець прадэўны паказ жыцця прычэпачных працоўных мас, смеючы і рашучо абароу праўоў і ітарэсаў народа, залік да рэвалюцыйнай барацьбы.

Здарэўм струменем у назой Багдановіча з'яўляецца творчая атрапоўка фальшара. У яго апрадэацыйных вершах раінага перыяду элемент пароднай м'яфторнасці пачацываюча часам з падкрэслена суб'ектыўсцкімі ўспрыманнямі жыцця, з хара-

вным самапагладжэннем. Толькі ў невялікай колькасці вершаў (як напрыклад «Цемель») вар'іруцца ўлюбёныя матывы сымвалістаў. Захалпенне фальшарам у працэсе дасейшага творчага развіцця Багдановіча набывае новыя формы. Вобразы народнай м'яфалогіі вышляючыцца больш апрадэаным рэалістычнымі малюнкамі (пераважна ў пэсэна-аічым жанры), у якіх увабавяецца агітатывыяны дух народнага ўспрымання жыцця. Гэты элемент разам з паглыбленым сацыяльным матывам — складае адзіны з галоўных пачаткаў пазіцы Багдановіча.

У сваёй эстэтычных поглядах Багдановіч стаў на пазіцыяны абароны ідэянасці і рэалізма. Рашуча ўзімаючы ролю свядомага пачатку ў мастацтве, ён гэтым самым змагаўся з перахалствам сымвалістаў, з іх рэакцыйнай прапагандзе «непаіскаўнасці», «аўтаномнасці» пазіцы. У сваім творчым метадае ён усё больш вываляўся ад імпрэсіаніскага прадмаслення з'яў аб'ектыўнага свету, няўхільна ішучы да яносці і пластычнасці вобраза. У гэтай сувязі стаіць аю цікавасць да класічных форм пазіцы, у працэсе яўтончана-мадэрнісцкаму фармалістычнаму штуркавству сымвалістаў.

Поўная ўсперадэацыя мастацтва, неадстаткова апрадэанасць у вызначэнні яго прыроды, як аднаго са сродкаў назважня і пераўтварэння рэчаіснасці, вынікала, з недастаткова крытычнага ўспрымання Багдановічам ідэалістычнай канцэпцыі сымвалістаў аб месіянісцкім прызначэнні пазіцы. Але разуменне характава ў прыроды і жыцця ён ніколі не адрываў ад ідэі стварэння разумнага і справядлівага грамадскага ладу.

У першай разнастайнасці аэлементаў у творчасці Багдановіча, — рэалізму ў яго рэвалюцыйна-дамакратычнай, глыбока гуманістычнай аснове — налемема галоўнае, рашучае месца.

